

АВТОНОМІЯ, (НЕ)ПРАВА ЛЮДИНИ, ІЛЮЗІЇ ТА ОЧІКУВАННЯ У ЦИФРОВУ ЕПОХУ

Вступ

Ілюзії є певними формами викривлення реальності, відображають або мають наслідком хибне її сприйняття. Ними іноді називають нездійсненні явища або безпідставні сподівання. Вони також є чимось, за допомогою чого штучно створена реальність помилково вважається дійсністю.

Сьогодні, у цифрову епоху, ми можемо споглядати дві тенденції, прямо пов'язані з ілюзіями:

1. Розчарування, втрата ілюзій щодо деяких важливих, фундаментальних цінностей, таких як права людини, справедливість, верховенство права тощо. Це пов'язано, перш за все, з проявами глибокої несправедливості та явного «неправа».

2. Занурення до штучних, ілюзорних світів – соціальних мереж, онлайн-майданчиків, мобільних додатків, які створюють хибне враження причетності до подій і впливовості власних рішень, породжують відчуття керованості життя. Це перекликається з більш тонкими нападами на справедливість, спірними і складними справами, різними «ступенями неправа».

Уявімо собі, що ми візуалізували шкалу права у цифрову епоху. У такому разі ми можемо представити два полюси цієї шкали, на одному з яких перебувають складні виміри свободи, автономія, у тому числі автономія суджень, а на іншому – спрощення, яке веде до поляризації думок і до схильності ставати на радикальні позиції, відмовляти Іншому у праві на контраверсійні погляди, до чорно-білого сприйняття світу. Дві зазначені вище тенденції забезпечують коливання між цими полюсами.

І. Полюс автономії

Спираючись на визначення *автономії*, яке дає Альфред Меле, позначивши, що у філософських концепціях вона часто використовується в тому ж сенсі, що і свобода як «те, що асоціюється з родиною понять свободи: свобода волі, свобода вибору,

* Юлія Сергіївна Разметаєва, кандидатка юридичних наук, асистентка кафедри теорії і філософії права, Національний юридичний університет імені Ярослава Мудрого.

Yulia Razmetaeva, PhD in Law, Assistant at the Department of Theory and Philosophy of Law, Yaroslav Mudryi National Law University.

e-mail: yulia.razmetaeva@gmail.com

ORCID ID: <https://orcid.org/0000-0003-0277-0554>

свобода дій тощо»¹, ми можемо оцінити, як усі її прояви опиняються під загрозою в сучасному світі.

Недетерміністичні підходи припускають, що принаймні деякі з наших дій є результатом повністю вільного вибору, це також означає, що ми повністю контролюємо їх і повністю за них відповідальні. Зменшення вільних виборів підриває свободу волі. Тепер, якщо ми подивимося на світ у цифрову епоху, що ми побачимо? Штучно створений вибір. Ілюзія вибору. Тонке ковзання навколо свободи вибору, яке важко назвати навіть підштовхуванням. Крім того, у світлі переважання інформаційними потоками і зростаючої нездатності утримати фокус уваги свобода вибору стає все більш і більш тяжкою для особи. Тож скільки автономії в нас залишається сьогодні насправді?

У цифрову епоху намагання продати користувачам товари або нав'язати послуги на підставі отриманих про осіб даних мають наслідком не просто нечесну підприємницьку діяльність. Як справедливо зазначається, «коли інформація про нас використовується для впливу на прийняття рішень, це більше ніж применшує наші інтереси – це загрожує нашій автономії».² Технології дозволяють використати цю інформацію таким чином, щоб не просто впливати на нас, а буквально керувати нашими діями. Відбувається те, що Шосана Зубофф називає «модифікацією поведінки».³ І найгірше, що на цій модифікації побудована інформаційна економіка, що означає: бенефіціари вигод не відмовляться від застосування такої моделі.

Більше того, у названій моделі наявна як інформаційна асиметрія, так і істотний дисбаланс між інтересами організацій (корпорацій, продавців) і користувачів (споживачів). Так, розглядаючи проблему приватності, Крістофер Севідж підкреслює, що не її захист є економічною метою менеджерів корпорацій, а спостереження за споживачами та використання отриманих таким чином даних, щоб полегшити продаж і того, що дійсно хочуть споживачі, і того, без чого б їм краще обійтися.⁴

Зменшення особистої автономії безпосередньо впливає на право. Тетяна Француз-Яковець і Юрій Шеляженко визначають особисту автономію суб'єкта права як «самостійність існування за власними законами, здатність бути першоджерелом власного права».⁵ Право тісно пов'язане з усіма проявами свободи – від універсального ціннісного розуміння, що складає підґрунтя права, до індивідуального простору свободи, захист

¹ Alfred Mele, *Autonomous Persons: From Self-Control to Autonomy* (New York: Oxford University Press, 1995), 4.

² Daniel Susser, Beate Roessler, and Helen Nissenbaum, "Technology, Autonomy, and Manipulation," *Internet Policy Review* 8, no. 2 (2019), <https://doi.org/10.14763/2019.2.1410>.

³ Shoshana Zuboff, *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power* (New York: Public Affairs, 2019).

⁴ Christopher W. Savage, "Managing the Ambient Trust Commons: The Economics of Online Consumer Information Privacy," *Stanford Technology Law Review* 22, no. 1 (2019): 162.

⁵ Тетяна Француз-Яковець та Юрій Шеляженко, "Теоретико-правове значення особистої автономії суб'єкта права," *Прикарпатський юридичний вісник* 3 (12) (2016): 34.

якого право забезпечує, та вільного вибору правомірної чи неправомірної поведінки. Врешті-решт, відповідь на питання, чи хочемо ми як індивіди бути автономними, як справедливо зазначають Б'ярн Мелкевік та Асб'ярн Мелкевік, позитивна, а індивідуальна автономія та автономія права «існують або зникають разом».⁶

Невизначеність і непрогнозованість наслідків багатьох дій у цифровому просторі, а також застосування цифрових інструментів у публічних і приватних сферах життя являють собою радше тонкі, ніж явні та кричущі, напади на автономію та справедливість і, відповідно, на право.

II. (Не)права людини

Якщо повернутися до тенденції розчарування та втрати ілюзій, то конфлікти і кризи, які множаться у світі, підривають віру в те, що право може боротися навіть з видимою, глибокою несправедливістю.

Розчарування стосується, приміром, ілюзії впливовості міжнародної спільноти. Воно також стосується ілюзії міжнародного правопорядку, що виглядає все більш несправжнім із кожним нападом усупереч мирним договорам, з кожним нехтуванням принципами права, з кожним гібридним конфліктом. У багатьох виникають питання: чому міжнародна спільнота висловлює «глибоку стурбованість», але не надає реальну допомогу тим, хто стримує агресора? Чому правові механізми не працюють? Чи вони коли-небудь були ефективними? Чи не приречені ми завжди готуватися до попередньої війни та вивчати причини катастрофи в курсі історії, якщо в нас узагалі буде якийсь курс історії?

Розчарування стосується і того, що, видається, більше не працюють навіть такі фундаментальні речі, як права людини. І це розчарування поглиблюється тим різким контрастом, коли в одних суспільствах обговорюють тонкі нюанси балансування прав, особливості новітнього права бути забутим, а в інших – не можуть подолати базовий рівень потреб, досягти мінімального рівня дотримання прав, заборони катування та рабства.

Права людини опиняються під сумнівом сьогодні. Вони нібито володіють усіма характеристиками, щоб бути стрижнем у нашому мінливому світі. Це і моральна обґрунтованість, і зв'язок із відчуттям гідності й справедливості, внутрішня цілісність, і визнання, і втілення в регулятивних актах і юридичній практиці. Однак конструкція прав людини, цілком можливо, не є ані надто цільною та безспірною, ані ефективно працюючою.

Якщо уявити права людини як історичну пам'ятку, приміром, колону, на якій викарбувані важливі для людства написи, то здалеку це надбання людської культури виглядає монолітним. Зблизу видно, що деякі цеглини розсипаються, деякі ледве

⁶ Б'ярн Мелкевік та Асб'ярн Мелкевік, "Чому індивідуальна свобода та автономія права існують і зникають разом," *Філософія права і загальна теорія права* 1–2 (2016): 155–56, <https://doi.org/10.21564/227-7153.2016.1-2.182609>.

тримаються, деякі заважають одна одній. І якщо ми продовжимо метафору, то ми можемо собі уявити людей, які читають на цих цеглинах написи. Хтось може чи хоче побачити їх лише з одного боку. Хтось обходить усю колону, вивчає або ретельно переписує собі всі написи. Хтось охоплює поглядом здалеку, як конструктор, ідеал, архітектурно-культурний об'єкт.

Сьогодні тривають численні дискусії щодо необхідності розширення концепції прав людини: включення нових прав і збільшення обсягу визнаних, поширення зобов'язань на компанії та організації, зсуву в бік горизонтального виміру прав⁷ тощо. З іншого боку дебатів висловлюються побоювання, що все це надто «розмиває концепцію прав людини»,⁸ надає їй неправдивого змісту та в кінцевому підсумку робить непрацюючою.

Однак ті люди, які не отримали захисту, що його обіцяють права, можуть спитати: чи ця концепція була колись правдива? Чи ці права були колись «справжніми», а не «теоретичними та ілюзорними», як того вимагає відома судова формула? Імовірно, ці люди відчувають розчарування та порожнечу там, де мали б бути права людини. І ця порожнеча має заповнюватися чимось іншим. Що це буде – морально-етичні норми? Релігійні настанови? Договори всередині спільноти?

Не можна сказати, що всі наші правові інструменти сьогодні даремні. Так само, як і не можна сказати, що спроби адаптувати їх до потреб цифрової епохи марні. Прикладом, на рівні нормативного регулювання такими є низка документів починаючи від Конвенції про захист осіб у зв'язку з автоматизованою обробкою персональних даних від 28 січня 1981 р., яка пропонувала одну з перших спроб збалансувати «основоположні цінності поваги до особистого життя та безперешкодного обміну інформацією між народами»⁹ з огляду на цифрову форму такої інформації та транскордонні обміни, і завершуючи Регламентом Європейського Парламенту і Ради (ЄС) 2016/679 від 27 квітня 2016 р. про захист фізичних осіб у зв'язку з опрацюванням персональних даних і про вільний рух таких даних та про скасування Директиви 95/46/ЄС, яким, зокрема, прописані положення щодо змісту й обсягу права на захист персональних даних, права не бути підданими автоматизованому прийняттю індивідуальних рішень, включно з профілюванням, право на заперечення проти обробки даних, право бути забутих¹⁰ тощо. На рівні юридичної практики можна згадати хоча б вражаюче рішення

⁷ Див. більше: Yulia Razmetaeva, “The Right to Be Forgotten in the European Perspective,” *Baltic Journal of European Studies* 10, no. 1 (2020): 61–62, <https://doi.org/10.1515/bjes-2020-0004>.

⁸ Див. більше: Hurst Hannum, “Reinvigorating Human Rights for the Twenty-First Century,” *Human Rights Law Review* 16, no. 3 (2016): 409–51, <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngw015>.

⁹ Convention for the protection of individuals with regard to automatic processing of personal data (ETS No. 108, 28.01.1981). Council of Europe Convention 108 on data protection.

¹⁰ Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (OJL 119, 4.5.2016, pp. 1–88).

Суду Європейського Союзу у справі «Уповноважений з питань захисту даних проти “Фейсбук Ірландія” та Максимілана Шремса», яким нещодавно було фактично змінено систему передавання даних громадян Європейського Союзу та підтверджено, що захист деяких прав людини вимагає адекватного рівня захисту даних.¹¹ Але те, що робить значну частину правових інструментів такими, що критично відстають від потреб суспільного розвитку та, можливо, нині лише маскують порожнечу, – це надзвичайно варіативні ризики та приховані загрози, пов’язані насамперед саме із цифровою складовою нашого приватного й публічного життя.

III. Полюс спрощення

Якщо поглянути на тенденцію занурення до штучних, ілюзорних світів, що забезпечується насамперед зростанням онлайн-складової життя та повсюдним використанням цифрових технологій, негативними наслідками цього будуть передусім *спрощення, поляризація та радикалізація*.

Помилково безпечні ілюзорні світи й цифрова ідентичність стали невинуватими сильно впливати на нас як у приватному, так і в публічному житті.

Такий вплив може бути цілеспрямованим, як, приміром, той, що чиниться внаслідок діяльності авторитарних і напівавторитарних урядів. Цифрові технології, як справедливо зазначив Ларрі Даймонд, дозволяють висловлювати свою думку, мобілізувати протести і розширити горизонти свободи, проте самодержавні уряди також вчать їх освоювати.¹² Оптимістичні думки щодо позитивного впливу цифрових інструментів переоцінили роль доступу до альтернативних і незалежних джерел інформації, тому нині пропонується приділяти більше уваги засобам подолання труднощів онлайн-організації перед обличчям авторитарних урядів в умовах все більш цифрового геополітичного середовища.¹³

Вплив може бути також непрямым. Багаторазово розглянута справа «Кембридж Аналітика» – тільки один яскравий приклад впливу мимовіль, який призвів до несподіваних для багатьох результатів виборів і певною мірою поставив під удар цінності демократії. Зрештою, непрямий і непомітний вплив ставить під сумнів самі демократичні процедури як найкращі й легітимні.

Спрощення сприйняття, поляризація думок, радикалізація поглядів і дій можуть бути, таким чином, як прямою метою діяльності багатьох агентів впливу сьогодні, так і побічним ефектом.

¹¹ Data Protection Commissioner v. Facebook Ireland and Maximillian Schrems, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 July 2020. Case C-311/18, ECLI:EU:C:2020:559.

¹² Larry Diamond, “Liberation Technology,” *Journal of Democracy* 21, no. 3 (2010): 69–83, <https://doi.org/10.1353/jod.0.0190>.

¹³ Bruce Etling, Robert Faris, and John Palfrey, “Political Change in the Digital Age: The Fragility and Promise of Online Organizing,” *SAIS Review of International Affairs* 30, no. 2 (2010): 37–49.

Розчарування та втрата ілюзій, занурення у штучні світи, нападки на автономію, суперечливі очікування, прямий і непрямий вплив, що призводять до спрощення, поляризації та радикалізації, – *усе це може впливати на наші уявлення про право та його здатність вирішувати конфлікти й надавати захист.*

У той же час свої уявлення про право, ілюзії та очікування ми несемо в простори, слабо охоплені правом. Передусім це стосується цифрового простору.

IV. Трансформація очікувань у цифрову епоху

Звідки беруться наші суперечливі (і навряд чи виправдані) очікування щодо приватності? Звідки виникає переконання, що скарга на мову ненависті онлайн має бути задоволена, а юридичні наслідки віртуальних угод мають бути цілком реальними? Це не дивно для світу, у якому особа довше користується зареєстрованим акаунтом у соціальній мережі, ніж перебуває в зареєстрованому шлюбі, однак може викликати різні наслідки для права.

Чи є такі очікування небезпідставними? Чи можуть вони визнаватися легітимними? Якщо звернутися до теорії, можна побачити, що такі очікування розглядаються як елемент правової визначеності й одночасно як «об'єкт правового захисту».¹⁴ Розглядаючи формальні і матеріальні підстави як передумови виникнення легітимних очікувань, Сергій Рабінович зазначає, що до формальних «належить дія юридичних актів, адресатом яких виступає відповідна приватна особа», а до матеріальних – «існування конкретних благ й прагнення особи до користування ними, яке одержує статус правомірного».¹⁵ Отже, правомірне й широко розповсюджене використання цифрових технологій, як і вкорінені звички багатьох осіб до цього, цілком можуть призвести до зростання обґрунтованості очікувань.

Чому такі очікування, тим не менш, суперечливі та примарні? Тому, що цьому сприяють як сама природа цифрового середовища, так і зміни в моделях людської поведінки за часів взаємопроникнення онлайн та офлайн складової життя, і свідомі та напівсвідомі впливи бенефіціарів цифрових технологій на суспільні відносини і на цю поведінку. У цифровому середовищі ми часто перебуваємо в ілюзії інформаційної наповненості й причетності до всіх подій як навколо, так за сотні кілометрів від нас. В ілюзії онлайн-дружби та простору однодумців у нашому куточку мережі. В ілюзії того, що блоги та сайти належать нам, навіть якщо вони розташовані на безкоштовних майданчиках. Ми впевнені, що маємо право користуватися цими майданчиками, не потерпаючи від нав'язливої реклами та зберігаючи бажану конфіденційність.

¹⁴ Олена Беянович, «Поняття легітимних очікувань та проблеми його застосування судами України», *Приватне право і підприємництво* 16 (2016): 41.

¹⁵ Сергій Рабінович, «Конституційні принципи правової певності і захисту легітимних очікувань у діяльності публічної влади», *Вісник Львівського університету. Серія юридична* 60 (2014): 175.

Паралельно виникає феномен помилкової відкритості, коли нам хочеться розкрити про себе трохи більше. Нам здається, що з іншого боку екрана наших девайсів знаходяться близькі люди чи дружнє співтовариство. Це ілюзорний затишок і одночасно хибне уявлення того, що важелі управління перебувають у наших руках. У свою чергу, соціальні мережі додатково стимулюють розкривати про себе ще більше – нагородами-лайками, частими пропозиціями поділитися своїми думками і станами, запевненнями, що все слугуватиме кращій відповідності нашим уподобанням.

Відчуття, що цифровий простір – це якийсь особливий, вільний і саморегульований простір, з одного боку, і можливість керувати нашими девайсами, програмами й даними, з іншого, дарують ілюзію контролю за тим, що відбувається.

Яке право заповнює цей простір? Де його місце в цьому просторі? Чи не будуть правові норми та принципи уступати таким формам регулювання відносин учасників цифрової взаємодії, як правила онлайн-спільнот, корпоративні політики, угоди про приєднання тощо? Імовірно, частина цих питань залишиться без відповіді. Принаймні доти, допоки ми не розберемося із ціннісною структурою цифрової епохи, з її, так би мовити, дизайном.

Висновки

У цифрову епоху автономія потерпає від тонкого впливу та грубих маніпуляцій. І ступінь свободи, яку ми маємо сьогодні, може бути складно визначити, або ж ми будемо мати хибне уявлення про те, наскільки ми вільні у своїх діях, думках і виборі.

До того ж деякі правові запобіжники не спрацьовують навіть там, де раніше були дієвими. Тим більше, що ми ніколи не знаємо, який відкладений або непрямий негативний ефект матимуть багато дій у цифровому просторі або ті, що опосередковані цифровими інструментами. Складно передбачити, наскільки майже невидима радикалізація здатна підточувати демократію. Важко визначити, як саме великі дані впливають на вразливі групи. Нелегко навіть уявити, якими шляхами алгоритмічні рішення можуть підсилювати нерівність. Тому ми одночасно відчуваємо, що повинні діяти негайно, і бачимо, що потенційна правова відповідь поступово втрачає значення.

Якщо доповнити це постійним стресом і великим інформаційним навантаженням, тим, що хоча все важче приховати щось, але так само важко визначити, яким відомостям слід довіряти, то ми прийдемо до стану невизначеності. У цьому стані людина хоче триматися за щось, що здається їй справжнім. Велике когнітивне навантаження та велике ціннісне розчарування призводять до того, що ми не в змозі дати виважену оцінку значущим подіям і водночас бажаємо мати надійну опору. Це підточує нашу здатність до вільних суджень і вільного вибору та підсилює зневіру у право, у тому числі такі ключові його опори, як права людини, верховенство права та справедливість.

Чи будемо ми все рідше звертатися до права, все далі занурюючись до цифрового середовища? Чи збережемо ми простір свободи, необхідний не просто для виживання, а для утвердження людської гідності та саморозвитку? Це питання, на які лише належить знайти (або не знайти) відповіді.

© Ю. Разметаєва, 2020

Bibliography

- Belianevych, Olena. "The Concept of Legitimate Expectations and the Problems of Its Application by the Ukrainian Courts." *Pryvatne pravo i pidpryyemnytstvo* 16 (2016): 41–45 (in Ukrainian).
- Convention for the Protection of Individuals with Regard to Automatic Processing of Personal Data (ETS No. 108, 28.01.1981). Council of Europe Convention 108 on data protection.
- Data Protection Commissioner v. Facebook Ireland and Maximilian Schrems, Judgment of the Court (Grand Chamber) of 16 July 2020. Case C-311/18, ECLI:EU:C:2020:559.
- Diamond, Larry. "Liberation Technology." *Journal of Democracy* 21, no. 3 (2010): 69–83. <https://doi.org/10.1353/jod.0.0190>.
- Etling, Bruce, Robert Faris, and John Palfrey. "Political Change in the Digital Age: The Fragility and Promise of Online Organizing." *SAIS Review of International Affairs* 30, no. 2 (2010): 37–49.
- Frantsuz-Yakovets, Tetyana, and Yuriy Shelyazhenko. "Theoretical and Legal Significance of the Personal Autonomy of the Subject of Law." *Prykarpats'kyi yurydychnyy visnyk* 3 (12) (2016): 31–35 (in Ukrainian).
- Hannum, Hurst. "Reinvigorating Human Rights for the Twenty-First Century." *Human Rights Law Review* 16, no. 3 (2016): 409–51. <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngw015>.
- Mele, Alfred. *Autonomous Persons: From Self-Control to Autonomy*. New York: Oxford University Press, 1995.
- Melkevik, Bjarne, and Åsbjørn Melkevik. "Why Individual Freedom and the Autonomy of Law Stand or Fall Together." *Filosofiya prava i zahal'na teoriya prava* 1–2 (2016): 155–61. <https://doi.org/10.21564/227-7153.2016.1-2.182609> (in Ukrainian).
- Rabinovych, Sergiy. "Constitutional Principles of Legal Certainty and Protection of Legitimate Expectations in the Activity of Public Authorities." *Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya yurydychna* 60 (2014): 168–77 (in Ukrainian).
- Razmetaeva, Yulia. "The Right to Be Forgotten in the European Perspective." *Baltic Journal of European Studies* 10, no. 1 (2020): 58–76. <https://doi.org/10.1515/bjes-2020-0004>.
- Regulation (EU) 2016/679 of the European Parliament and of the Council of 27 April 2016 on the protection of natural persons with regard to the processing of personal data and on the free movement of such data, and repealing Directive 95/46/EC (General Data Protection Regulation) (OJL 119, 4.5.2016, pp. 1–88).
- Savage, Christopher W. "Managing the Ambient Trust Commons: The Economics of Online Consumer Information Privacy." *Stanford Technology Law Review* 22, no. 1 (2019): 95–162.
- Susser, Daniel, Beate Roessler, and Helen Nissenbaum. "Technology, Autonomy, and Manipulation." *Internet Policy Review* 8, no. 2 (2019). <https://doi.org/10.14763/2019.2.1410>.

Zuboff, Shoshana. *The Age of Surveillance Capitalism: The Fight for a Human Future at the New Frontier of Power*. New York: Public Affairs, 2019.

Юлія Разметаєва. Автономія, (не)права людини, ілюзії та очікування у цифрову епоху

Анотація. Стаття розглядає питання автономії, спрощення та поляризації, ілюзій і очікувань у цифрову епоху. Аналіз здійснюється, зважаючи на дві тенденції: (1) розчарування і втрати ілюзій щодо таких фундаментальних цінностей, як права людини, справедливість і верховенство права; (2) занурення до штучних, ілюзорних світів, які створюють хибне сприйняття дійсності у приватній і публічній сферах життя (це особливо проявляється у цифровому просторі). У статті висвітлюється, як обидві тенденції пов'язані з проявами глибокої несправедливості та явного «неправа», а також із майже невидимими нападами на справедливість і зникненням права.

Встановлюється, що невизначеність і непрогнозованість наслідків багатьох дій у цифровому просторі, а також застосування цифрових інструментів являють собою радше тонкі напади на автономію та справедливість. У той же час автономія опиняється під загрозою і внаслідок прямого та непрямого впливу різних акторів, який призводить до спрощення сприйняття, поляризації думок, радикалізації поглядів і дій індивідів та груп.

Ступінь свободи, яку особи мають сьогодні, може бути складно визначити, або вони будуть мати хибне уявлення про те, наскільки вільні у своїх діях, думках і виборі. Помилково безпечні ілюзорні світи, цифрова ідентичність, інформаційна асиметрія, істотний дисбаланс між інтересами основних бенефіціарів цифрових технологій та їх споживачів – усе це підточує людську здатність до вільних суджень і вільного вибору та підсилює зневіру у право, у тому числі ключові його опори, перш за все права людини.

Ключові слова: автономія; ілюзії; очікування; права людини; цифрова епоха.

Юлія Разметаєва. Автономия, (не)права человека, иллюзии и ожидания в цифровую эпоху

Аннотация. Статья рассматривает вопросы автономии, упрощения и поляризации, иллюзий и ожиданий в цифровую эпоху. Анализ осуществляется, исходя из двух тенденций: (1) разочарования и потери иллюзий относительно таких фундаментальных ценностей, как права человека, справедливость и верховенство права; (2) погружения в искусственные, иллюзорные миры, которые создают ложное восприятие действительности в частной и публичной сферах жизни (это особенно проявляется в цифровом пространстве). В статье освещается, как обе тенденции связаны с проявлениями глубокой несправедливости и явного «неправа», а также с почти невидимыми нападениями на справедливость и исчезновением права.

Устанавливается, что неопределенность и непрогнозируемость последствий многих действий в цифровом пространстве, а также применение цифровых инструментов представляют собой скорее тонкие нападки на автономию и справедливость. В то же время автономия оказывается под угрозой и в результате прямого и косвенного воздействия различных акторов, которое приводит к упрощению восприятия, поляризации мнений, радикализации взглядов и действий индивидов и групп.

Степень свободы, которую индивиды имеют сегодня, может быть сложно определить, или они будут иметь ложное представление о том, насколько свободны в своих действиях, мыслях и выборе. Ошибочно безопасные иллюзорные миры, цифровая идентичность, информационная асимметрия, существенный дисбаланс между интересами основных бенефициаров цифровых

технологий и их потребителей – все это подтачивает человеческую способность к свободным суждениям и свободному выбору, одновременно усиливая неверие в право, в том числе ключевые его опоры, прежде всего права человека.

Ключевые слова: автономия; иллюзии; ожидания; права человека; цифровая эпоха.

Yulia Razmetaeva. Autonomy, (No)human Rights, Illusions, and Expectations in the Digital Age

Abstract. The article focuses on issues of autonomy, simplification and polarization, illusions and expectations in the digital age. The analysis is based on two trends: (1) frustration and loss of illusions about fundamental values such as human rights, justice and the rule of law; (2) immersion in artificial, illusory worlds that create a misperception of reality in private and public spheres of life (this is especially evident in the digital space). The article highlights how both trends are associated with deep injustice and blatant “non-law”, as well as almost invisible attacks on justice and the disappearance of law.

It is established that the uncertainty and unpredictability of the consequences of many actions in the digital environment, as well as the use of digital tools are rather subtle attacks on autonomy and justice. At the same time, autonomy is threatened by direct and indirect influence of various actors, which leads to simplification of perception, polarization of thoughts, radicalization of views and actions of individuals and groups.

The degree of freedom that individuals have today could be difficult to determine or they would have a misconception about how free they are in their actions, thoughts, and choices. Falsely secure illusory worlds, digital identity, information asymmetry, significant imbalance between the interests of the main beneficiaries of digital technologies and their consumers – all this undermines the human capacity for free judgment and free choice and strengthens disbelief in law, including its key elements, especially, human rights.

Keywords: autonomy; illusions; expectations; digital age; human rights.

Одержано/Received 27.10.2020